

Carské Rusko a Sovětský svaz

Ženské hnutí a feminismus

Výchozí situace počátků ženského hnutí: období po Krymské válce (1854-56)

- Ženy jako ošetřovatelky ve válce
- Sociální kritika hl. z řad střední vrstvy - “nihilismus”
- Exploze veřejného mínění
- Očekávání ekonomických změn včetně zrušení nevolnictví (1861)

Formy ruského ženského hnutí:

1. Hnutí za práva a rovnost včetně práv žen (1860-1917)
2. Radikální ženy (1860-cca 1920)
3. Marxistické a proletářské ženy (1905-1930)

1. Hnutí za práva a rovnost včetně práv žen (1860-1917)

Feministické hlasy po Krymské válce

Obdoba ženského hnutí v Evropě a USA

Iniciováno intelektuálními ženami:

Statě o statu žen (výzvy k ekonomické samostatnosti) a rovnosti pohlaví.

Charitativní práce pro chudé a prostitutky.

Hlasovací právo (1905-1917).

Otevření univerzit ženám (70. léta 19. stol.)

Odlišnost od anglo-amerického ženského hnutí: širší sociální záběr (osvobození od autokracie a získání občanských práv pro všechny - i když hlavní důraz na ženy).

2. Radikální ženy (1860-cca 1920)

Orientace: prokázání možností a schopností žen

1860-1880: první generace radikálních žen - nihilistky, teroristky a populistky (vytvoření mystiky ženského hrdinství, mravní čistoty a sebeobětování).

Rovnost žen považovaly za danou: netřeba se zabývat ženskou otázkou a organizovat ženy, revoluce má přednost před feminismem.

1. i 2. forma skončila činnost na počátku 20. let 20. století: buď úmrtím nebo uvězněním.

Propojení mezi 1. a 2. skupinou:

“Feminist and radical sensibilities fed each other: awareness of the great debates about women attracted some women to heroic deeds of revolutionary valor; conventional feminists of the suffrage movement coopted the images and memories of radical heroines and martyrs as proof of the heroic energies of women in general, and of their exalted moral power.”

(Richard Stites, 1980. The Women's Liberation Issue in Nineteenth Century Russia. In *Women in Eastern Europe and the Soviet Union*. S.24-25.)

3. Marxistické a proletářské ženy (1905-1930).

Vedeny intelektuálkami a zahrnující většinou dělnické ženy.

Alexandra Kollontai

Innesa Armand

Naděžda Krupskaja

Počátky hnutí 1905-08, potlačeno policejně.

Obnova před 1. světovou válkou (Armand a Krupskaja) - opět policejně potlačeno.

Po Únorové revoluci 1917 - zformování hnutí, dosažení hlasovacího práva.

Alexandra Kollontai (1873-1952)

Kritika feminismu jako buržoazního hnutí, ale uvědomovala si, že marxistické programy zanedbávají specifiku žen.

Formulovala myšlenku dvojího vykořisťování proletářských žen.

Organizovala ženské hnutí 1905-08 - nucena odejít do exilu
1917 - návrat, zapojení do revolučního procesu na straně Menševiků a později Bolševiků, spolupráce s Trotským, Leninem.

V porevoluční vládě, rezignovala 1918, ale dále zapojena do politické práce, od 20. let diplomatka v zahraničí (v podstatě exil).

Její význam v Sovětském svazu marginalizován.

Vývoj po roce 1917

Rané porevoluční období:

Uzákonění rovnosti pohlaví (první země na světě)

Legalizace interrupcí (1920)

Prosazování volné lásky a komunálního rodinného života
(vize: ekonomická nezávislost žen, institucionální péče o děti,
sdílené rodičovství nezatížené materiálními starostmi - ty
zajišťované institucionálně)

Kollontai: utopická vize rovnosti pohlaví v životě, práci i lásce

Občanská válka

Ženy nasazeny i do bojových akcí

Po skončení: rozpuštění organizovaného ženského hnutí - nahrazeno bolševickou organizací Ženotděl.

Ženotděl - Ženský odbor komunistické strany (1919-1930)

Kollontai, Armand.

Závislý na straně

Zabýval se sociálními otázkami, vzděláním, řešením prostituce.

Mobilizoval ženy pro režim, ale také jim umožňoval přístup k výtvarným režimům.

První organizace, která masověji zapojila proletářské i rolnické ženy.

Rozpuštěn rozhodnutím strany 1930 z důvodu úplného vyřešení ženské otázky.

Zhenotdelmeri uvest v praxi uzakonehou rovnost ponlavi:

“Zhenotdel activists from Moscow arrived to open schools and counseling centers for women and to agitate in largely female spaces such as wells, markets, and bathhouses [i.e., in oases towns of Central Asia]. Russian and Muslim women put on plays denouncing sexual slavery and seclusion. In 1927 an estimated 100,000 women gathered on town squares and demonstratively tore off their veils. A ferocious "male backlash" transformed rage into violent action. Muslim men beat, gang-raped, disemboweled, and stabbed sisters, wives, or fiancées. Estimates of those killed in 1927 range from eight hundred to the thousands. The regime retaliated and the violence against women escalated. Finally the government backed off and reverted to a gradual pace of change and eventually to accommodation with local social and gender customs and to a stability that was favored over social revolution and transformation.” (*Becoming Visible*, s. 427-28)

“Sexual equality did not become the norm in the 1920s or any time afterwards. Peasant 'lords' held sway in their wooden cabins. In the factory towns, women were fired or laid off before men. Male preeminence continued in all walks of life--including party and state. Old ways, rooted in ancient tradition, died hard in spite of laws, campaigns, organizing efforts, and attempts to create new images and myths. The Zhenotdel was in fact weaker at the end of the decade than when it was formed. The sexual revolution launched by the Communists had gotten out of hand; males abused the new sexual equality by deromanticizing love and exploiting women for easy sex in the name of a 'proletarian morality'.”

Richard Stites. 1998. Women and the Revolutionary Process in Russia. In *Becoming Visible: Women in European History*. S.429.

30. léta 20. století

Ženská role definovaná režimem.

Upuštění od utopických experimentů 20. let.

Zpřísnění rozvodových zákonů.

Zákaz interrupcí.

Ženě opět přidělena péče o rodinu.

Masový nástup žen do zaměstnání.

Profesionalizace žen: přístup ke vzdělání (kvóty), zvýšení gramotnosti.

2. světová válka:

Přes 1 milón žen v armádě.

Symbol národní mučednice (v uniformě či v civilu) bojující proti útočnickovi.

Po válce:

Ženě opět přidělen civilní sektor a dvojí břemeno (zaměstnání a domácnost).

Po období stalinismu:

Postupná změna statu žen.

Interupce opět legalizovány (1955).

“For the fortunate daughters of wealthy and noble families under tsarist rule, foreign study offered an escape. But several young women used their privilege to fight for a just society. [...] Russian women had no access to legitimate reformist organizations. Many chose exile or clandestine activities. A few became terrorists. [...] [In the wake of the 1917 October Revolution] suddenly everything seemed possible: fair wages, birth control, divorce reform, communal child rearing, and sexual freedom. However, such emancipatory reforms, difficult even in a stable society, proved impossible in a nation facing economic collapse, political turmoil, and civil war. Under Stalin, rapid and forced industrialization left no leeway for social experiments; and World War II brought renewed pressure on women to work in war production and at the same time bear many children to compensate for the devastating loss of life.”

Richard Stites. 1998. *Women and the Revolutionary*

60. léta:

Zjednodušení rozvodových zákonů.

Od 60. let:

Zájem vlády o sociální otázky (ochrana mateřství, školky -- a legalizování sociologie, sběr některých statistických dat o ženách).

Celkově období od 2. svět. války:

Ženské hnutí oficiálně reprezentováno Žensověty (vyvinuly se z protifašistické organizace v r. 1941) - prošly několikerou transformací včetně perestrojky v r. 1986.

90. léta: Akademické debaty, zda v Sovětském svazu/Rusku existuje ženské hnutí a jaká je jeho povaha.

Březen 1991: První nezávislé ženské fórum, Dubna - téměř 50. ženských organizací.